

byl za těchto poměrů významnou posilou pro polský protestantismus. Řada českých kněží přešla do služeb reformované církve v Malopolsku a na Litvě. Exulanti byli vítáni jako spoluvyznavači Bratří polského a německého jazyka, tvořili však co možná zvláštní sbory vedle starších sborů domácích a měli své Starší, opět v naději na brzké přenesení církevní organizace zpět do Čech. Usadili se zejména na rozsáhlých panstvích hraběte Rafaela Leszczyńskiego, mocného vévody belského. Střediskem stalo se jim Lešno. Do té doby bylo to neveliké městečko, osazené od r. 1544 německými evangelickými exulanty, kteří i s rodinou Leszczyńských přešli k Jednotě. Počátkem 17. století přidružil se k německému sboru sbor polský. Bratrskou školu zde právě zvelebil hrabě Rafael V. a jmenoval rektorem Jana Rybińskiego, vzdělaného v Heidelbergu a ve Francii. Po něm působil na jeho místě [1629—1633] Ondřej Węgierski, potomní reformovaný senior lubelský [lublinského kraje], zasloužilý jako církevní historik. Jeho „Systema historico-chronologicum ecclesiarum slavonicarum“ vyšlo v Utrechtě až r. 1652, tři léta po smrti autorově, z opatrnosti pod pseudonymem [Adrian Regensvolscius]. Je věnováno zejména reformaci polské a vzbudilo mnoho sympatií pro její trpělivou přítomnost. Také pro dějiny Jednoty bratrské v Polsku je to významné dílo, i když někdy s rysy legendárními. Sem tedy, do Lešna, se uchýlil s jinými kněžími senior Cyril a Češi zde utvořili silný sbor. Brzy za nimi následovali němečtí luterští exulanti ze Slezska a jejich sbor se ustavil vedle trojího bratrského — někdy v konfesijním napětí, celkem však péčí hraběte v pokoji. Lešno českým příchozím nestačilo. I odcházeli jiní dále do Skoků, do Ostrorogu, do malopolské Włodawy náležející rovněž Leszczyńským, i jinam. V Toruni se usadil bratr Dr. Małyś Borbonius, v Basileji vzdělaný proslulý lékař v Mladé Boleslavi a potom v Praze, jenž pro účast na odboji stěží ušel popravě a statečně pak odolával přemlouvání svých katolických příznivců, aby se zřekl Jednoty. Zemřel v Toruni jako vážený lékař r. 1629, téhož roku jako tamní kazatel B. Jan Turnowski. Z bratrských kněží pobýval tu B. Adam Hartman a vedl péči o studenty, kteří sem z Jednoty přicházeli na gymnasium.

V LEŠNĚ zůstal a vždy určitěji vedle jiných kněží svou činností vynikal Jan Amos Komenský. Jeho vyhnanství se začalo pádem Fulneku r. 1621, kdy nalezl útolek v Brandýse n. O. Tam také po smrti první manželky a dítěte uzavřel druhý sňatek s Dorotou Cyrilovou a tam rozvinul hojnou literární činnost, překonávaje hořkost ztrát osobních a žal nad spoustou, způsobenou v národě i v církvi. V letech 1622—1625 vznikaly jeho *útěšné spisy*, často jednotlivým osobám věnované, „Přemýšlování o dokonalosti křesťanské“, které psal ještě první své manželce, „klénotu po Bohu nejdražšímu“, „Nedobytný hrad jméno Hospodinovo“, „Pres Boží“, „Truchlivého“ díl I. a II., „O sirobě“, „Labyrint světa a lusthaus [ráj] srdce“, věnovaný Karlu Žerotínovi, kdežto Rafaelu Leszczyńskému připsal „Centrum securitatis, to jest Hlubinu bezpečnosti“. Jsou to spisy, známé — zejména „Labyrint“ — jako skvosty českého jazyka, podáním samostatné i tam, kde se v obsahu ožívají ohlasy spisů cizích, jako Justa Lipsia „De constantia“ v „Truchlivém“ nebo alegorií Jana Valentina Andreae „Peregrini in patria errores“ a „Civis christianus“ v „Labyrintu“. Pro obsah je příznačný především jejich biblismus. Spisy Komenského oplývají biblickými citacemi. Písmo je mu skladem moudrosti, zdrojem pravdy, knihou stálého poučení a potěchy. Povězme hned, že Komenský ovládal mistrně nejen český, ale i latinský a německý [Lutherův] biblický text. Zároveň prozrazuje jasná členitost každého spisu ducha soustavně myslícího a látku metodicky třídícího. Pozorovatelský realismus a vtipná, přitom však hluboce vážná mravokárná alegorie různých lidských stavů přechází ve druhé části „Labyrintu“ v líčení ráje srdce, který Poutník našel, když na tichý Kristův hlas „domů trefil“, aby měl Krista hostem. Kristus jej „rozkošnými slovy“ přijal na milost a Poutník k němu volá jako k věčné a nejkrásnější kráse, k nebeské jasnosti, k věčné vůni, k neskonalé lásce, které se docela odevzdává. Vzrušená zbožnost, plná osobního citu a zároveň v jiných větách zcela biblicky motivovaná — to je *zbožnost Komenského*, značně odlišná od střízlivého, osobně ne tak zaujatého pohledu víry starých Bratří k Bohu v Kristu zjeveném. V „Centru securitatis“ převládá reflexe, jak vše na světě spolu souvisí a jak